

STILSTAAND WATER

Maria Broberg

Stilstaand water

Uit het Zweeds vertaald
door Lia van Strien

De uitgever ontving voor deze Nederlandse uitgave
een subsidie van Swedish Arts Council

**SWEDISH
ARTSCOUNCIL**

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Bakvatten*. Uitgeverij Nordstedts, Stockholm

© 2020 Maria Broberg

© 2022 Nederlandse vertaling Lia van Strien / Uitgeverij

Wereldbibliotheek

Deze uitgave is tot stand gekomen
met medewerking van Norstedts Agency

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

Omslagbeeld © Hilding Mickelson / Halsinglands Museum

Foto auteur © Andreas Nilsson

NUR 302

ISBN 978 90 284 5170 4

www.wereldbibliotheek.nl

Ter nagedachtenis aan Leif

Weggeborgen

Als ze erachter kwam, zou ze dan bij hem weggaan? Zoals alle anderen gedaan hadden.

Petra lag zo vlak naast Håkan dat het was of ze aan elkaar vastzaten. Zuchtjes warme adem langs zijn kin. Voeten ingestopt tussen de zijne, vingers tastend over zijn buik. Haar contouren in de donkere slaapkamer, welbekend na al die nachten die ze samen hadden doorgebracht.

Hij lag daar en prentte zich haar in.

Vergeeten was onvergeeflijk wist hij.

De eerste zomer na Nilas' dood al was hij het merendeel vergeten: hoe Nilas' vlugge voeten op de vloer roffelden wanneer hij 's nachts naar Håkans bed toe kwam. Zijn gelach en gegil, zijn niet-aflatende gebabbel over trekkers, over die rode David Brown 880 van d'n Eliasson, de lasso waar hij mee oefende.

Het vergeten kwam niet doordat hij nooit aan Nilas dacht, dat deed hij wel. Maar de gedachten ijlden voorbij, dun en vluchtig, meer als een gevoel.

Als hij in de verte een trekker hoorde. Als hij een kind voorbij zag rennen met een kapot geknuffeld pluchen beest in een knuist. Als hij onder de waterspiegel zeegras zag wuiven.

Zo had Nilas' haar eruitgezien. Deinend, dansend in het koperkleurige water.

Het was niet dat hij nooit eerder iemand had zien sterven, ook dat niet. Dat moest hem op het idee hebben gebracht van het

vossenhol, dat verlaten hol, waar hij gezien had hoe Hebbe het leven had verlaten. Toen Nilas druipend voor zijn voeten lag, was het Hebbes plekje dat hij voor zich zag, bij een met dennennaalden, donzig mos en zonnevlekken bedekte heuvelkruin.

Hij had Nilas het water uit getrokken, kleine Nilas, zo mager dat hij diens ribben door het jack heen kon voelen, zo zwaar dat hij van lood leek.

Zijn witblonde haar als bruin zeegras onder het wateroppervlak.

‘Ik hou het hier niet langer uit,’ had moeder tegen hem gezegd voor ze, kort daarop, vertrok. ‘Ik zie hier niets dan Nilas. En ik zie jou, Håkan.’

Dat hij eenzaam was, was pas een hele poos later tot hem doorgedrongen, in de tweede zomer na Nilas’ dood. Hij had buiten iets gehoord en gedacht dat zijn moeder terugkwam, of Lars, hij had wie het ook was tegemoet willen gaan. Maar buiten was er niemand, en hij stond huiverend in zijn blootje op het erf met ogen die prikten van het licht.

Alles was die ochtend veranderd en toch had het er niet anders dan anders uitgezien, of dan het er de veertig volgende jaren uit zou zien. De ochtend blikkerde in de ruiten en de vliegen zoemden groen glanzend onder het afdakje bij de voordeur. Håkan hoefde maar even aan die dag terug te denken en hij wist weer hoe hij door zijn knieën zakte, precies halverwege het kippenhok en de koestal, hoe het kille, bedauwde grind bijkans door zijn huid drong. Mollig aardappelloof had zich door de aarde omhooggewurmd. Hoe hij huilen moest toen hij dat zag. Wie zou hem helpen met het aardappellandje?

Hij kon zich de aanblik vanaf de Olsberg voorstellen. Van bovenaf moest hij eruitzien als een licht stipje midden in de rest, omringd door verlaten boerderijen, overwoekerende bospaden en naakte stroken kaalslag waar zich ooit bomen hadden uit-

gestrekt. En tussen dat alles door stroomde de natte, donkere tong van de Vindelälven. Van boven op de berg gezien was het niet ver tot het plekje waar Nilas onder zijn deken van mos lag.

Eenzaamer dan die ochtend had Håkan zich nooit gevoeld.

Eenzaam zou hij zich daarna altijd voelen, in elk geval tot hij Petra tegenkwam, God zij dank voor Petra. Maar hij dacht niet dat hij haar verdiend had toen ze die eerste nacht naast hem lag, toen hij voor de allereerste keer een slapende vrouw naast hem in bed had.

Nu lag hij daar weer aan te denken. Hij verdiende haar niet. Nu zou ze het doorkrijgen. Håkan probeerde Petra in zich op te nemen, met alles erop en eraan, haar diep in zijn binnenste te tatoeëren.

Hij wilde haar niet vergeten.

Hij had Nilas niet willen vergeten.

Het was niet dat hij nooit probeerde zich hem te herinneren, dat hij überhaupt niet aan Nilas dacht. Maar zodra hij aan hem dacht, sloeg de schuld toe, zo hard dat hij naar adem snakte, en daarom schoof hij die gedachten zo goed als het ging van zich af. Het was niet dat hij nooit eerder iemand had zien sterven, ook dat niet. Maar toen lag het niet aan hem.

Hij wist niet dat het allemaal al veel eerder begonnen was.

In den beginne

*Wij zijn elkanders voor immermeer,
de band die wij hebben vergaat niet.*

Psalm 476, Den svenska psalmboken (1937)

Assar

1948

Het dorp stelde niet veel voor. Eigenlijk zou Assar het amper een dorp willen noemen, eerder een buurtschap, een verzameling verstrooide huishoudens die zich vastklampten aan een schraal stuk grond dat afliep naar de rivier. Je had er niets. Enkel wat keuterboerderijen aan weerszijden van een uitloper van het bos en burens die elkaar amper groetten, om redenen die niemand zich heugen kon. Verbonden door niets meer dan de zomerweg, die zich jaarlijks door wagenwielen tot een modderbrij liet rijden uit protest dat zijn winterslaap er weer op zat.

In Olsele was het altijd magertjes geweest, met alles. Huizen en schuren van ieliger hout en de koeien die minder glommen dan elders. Maar het uitzicht was fraai en het lag gunstig voor de aardappels. Op momenten van kleinzieligheid dacht Assar dat zijn ouders om de aardappels gebleven waren. Al wat ze kenden was aardappels en gerstepap.

Assar had zachte handen en een jongensachtige pony die hij met zijn palm uit zijn gezicht veegde. Hij kende een bepaalde nieuwsgierigheid die hij niet in zijn ouders terugzag. Ze willen niets, dacht hij. Hijzelf wilde alles.

Maar Assar was volstrekt onvoorbereid toen hij haar voor het eerst zag. Hij kende haar niet, ze was al net zo'n nieuwe, stralende aanblik als een paar jaar daarvoor het evangeliehuis toen dat pas was opgetrokken. Hij ontwaarde haar toen ze bij Sigurd naar binnen ging, een zuchtje wind liet haar jurk even wapperen, haar haar schitterde even in de zon als een pas gepoetste koperen ketel. Het licht prikte in zijn ogen. Dat het gras op de akkers

al zo hoog stond dat het gemaaid moest worden, daar nam hij pas later nota van, achteraf.

Het was schimmig bij Sigurd binnen. Het vertrek waarin hij winkel hield lag achterin, aan het eind van een lange tamboer waar de lampen nooit ontstoken waren. De wanden vulden zich met kasten en koopwaar en hij had een heuse toonbank. Het oogde als een echt plattelandswinkeltje, al was het dan ondergebracht in een doodgewoon woonhuis. Er hing een speciale geur. Worst en fruitpastilles.

Ze stond midden in het vertrek. Ondanks het halfduister kon hij haar duidelijk zien. Ze keek abrupt om toen hij binnentappte, maar liet haar blik slechts vluchtig langs Assar glijden voor ze zich weer naar Sigurd draaide, in de tijd dat Sigurd hem begroetend toeknikte. Hij was aardig, Sigurd. Had hem altijd een paar snoepjes toegestopt als hij er was. Nog niet zo lang geleden was Sigurd ermee opgehouden, Assar vond zichzelf er inmiddels te oud voor en bedankte wanneer Sigurd toch een poging deed.

Ze was opmerkelijk lang, bijna net zo lang als Assar, die de laatste twee jaar toch de hoogte in geschoten was. Haar haren krulden in haar nek. Hij keek naar de zachte lijn van haar kaak, haar lange hals, de schaduw van haar sleutelbeenderen die wegliep onder haar jurk, de ronding van haar boezem. Toen ze Sigurd toelachte, kreeg ze links een kuiltje in haar wang. Ze straalde, deed de ruimte oplichten. Hij kon zijn ogen niet van haar afhouden. In het lichte dons op haar bovenlip parelden kleine zweetdruppeltjes. Wie ze was wist hij nog niet, maar hij wilde die pareltjes met het puntje van zijn tong weglukken.

‘Hoe dan ook, mooi dat Hebbe weer terug is,’ zei Sigurd terwijl hij met het volgende pakje begon. ‘We hebben hem gemist.’

Ze keek Sigurd afwachtend aan, knikte haast onmerkbaar, alsof ze wilde dat hij doorging.

‘Volgens mij dachten we met z’n allen dat de boerderij het niet zou halen, toen d’n Anders zich had opgeknoopt. Heeft Margareta hem ontmoet?’

Ze schudde haar hoofd en de rode gloed kwam in beweging, ze verlegde haar gewicht naar haar andere been. Haar benen waren lang en blank. Ze had geen kousen aan onder haar alle-daagse katoentje.

Assar had bijna ongemakkelijk veel vlinders in zijn buik. Nu begreep hij wie ze was. De kersverse buurvrouw. Vader had het vaak over hen gehad: die kinders van hiernaast die er de brui aan hadden gegeven, aan hun ouderlijke boerderij en hun geboortedorp, om hun geluk elders te beproeven. Twee waren er geëmigreed, de derde was een eind zuidelijker gaan wonen. ‘De kop vol dromen, die knul,’ placht vader te zeggen, en dan had je de vierde nog en die ging dood. Daarna was de boerderij in verval geraakt, want in zijn eentje kreeg Anders het niet gedaan. ‘Dat kon er nog wel bij,’ schamperde vader toen Anders zich in de schuur verhangen had. Hij had niet veel met hen op. Het kwam vader te dichtbij: zelf hadden ze alleen Assar nog, en vader en moeder waren allebei gammel.

‘Nee, daar kwam het niet van.’ Ze had een donkere en dragende, maar aangename stem. Een stem waar je lang naar wilde luisteren. ‘We zijn pas na de begrafenis voor het eerst deze kant op gekomen.’

‘Tja, wij zijn er hoe dan ook blij om. Dat iemand de boel heeft overgenomen,’ zei Sigurd terwijl hij het pakje voor zich met touw dichtknoopte.

De kuiltjes in haar wangen dansten als ze lachte. Ze had haar eigen gebit nog, in tegenstelling tot Anders; tussen haar voortanden zat een spleetje.

‘Strömsund, zei Margareta?’ Deze keer keek Sigurd niet op. ‘Dat klopt. Maar ik ben opgegroeid in Hoting.’

‘Hoe kwam Margareta dan in Strömsund terecht?’

‘Vader overleed.’ Ze kapte het af, zonder pardon, en perste haar lippen op elkaar. De kuiltjes verdwenen.

Het gesprek stokte, er klonk alleen nog het ritselen van het waspapier waarmee haar boodschappen verpakt werden. Assar zette een stap achteruit en botste tegen iets aan, dat vervolgens op de grond viel. Haar ogen gleden opnieuw langs hem heen, maar deze keer bleef haar blik bij hem steken. Het was een onderzoekende, peilende blik, en hij ving er iets in op wat hij pas veel later wist te duiden: haar honger. Sigurds ogen gingen van de een naar de ander, toen boog hij zich over het bonnetje dat hij voor haar schreef. Hij schreef traag en omslachtig.

‘Hoe dan ook,’ zei Sigurd, en hij wees naar Assar: ‘Voor hem moet je uitkijken. Hij is er een van Sjögren. Die hebben nooit goed met de Larssons gekund.’

Assar zette er meestal stevig de pas in, maar het was die dag te warm, en even buiten Saxnäsby haalde ze hem in. Ze zei niets, liep gewoon met hem op. Hij stak haar een hand toe en zij gaf hem haar tas met boodschappen en post. Ze keken elkaar aan en ze glimlachte naar hem. Hij had het gevoel dat alles goed kwam, zolang zij maar zou glimlachen.

‘Bedankt dat ik met je mee op mag lopen,’ zei ze. Ze tutooyeerde hem en sprak keurig Zweeds, geen dialect.

‘Ik dacht dat mevrouw het misschien niet zou willen. Om wat Sigurd zei,’ antwoordde hij, zorgvuldig articulerend.

‘Daar heb ik niets mee van doen,’ zei ze met een schouderophalen. ‘Als het jou niet uitmaakt, tenminste.’

Hij schudde beslist zijn hoofd, durfde zijn mond niet opnieuw open te doen. Hij was bang dat zijn stem zou overslaan. Hij had weliswaar al een tijdje de baard in de keel, maar nog steeds schoot zijn stem soms ineens de hoogte in. Wanneer hij iets té graag wilde. Zoals nu.

Assar voelde hoe haar lichaamswarmte hem door de geruite stof van haar jurk heen lichtjes beroerde. Nu en dan botste haar heup zachtjes tegen die hoekige van hem. Eén keer streek haar blote arm langs de zijne en kreeg hij kippenvel, ondanks de hitte. Ze liepen net iets te dicht naast elkaar, misschien, maar dat zei hij niet.

Acht kilometer, zo ver hadden ze samen te gaan. Ze liepen langzaam, zwiingend naast elkaar, niet verder van elkaar dan de betamelijkheid nodig achtte. De lucht trilde van de warmte en de onverharde weg stofte. De dennen reikten omhoog, het was of ze zich tijdens hun wandeling over hen heen bogen. Er waren geen kwetterende vogels, ze zaten vast verscholen tussen de schaduwen in het bos, wel zongen de krekels in de greppels langs de kant. De weg slingerde, hij klom en daalde en kronkelde zich in voorzichtige bochten als een glibberende adder, je kon onmogelijk verder vooruitkijken.

Zo warm, hoewel het begin juni was. En al dat opdwarrelende stof. De geur maakte Assar dorstig.

‘Hoe oud ben je?’ Ze keek hem niet eens aan, stelde de vraag zo recht voor zich uit.

Assar schraapte zijn keel.

‘Ik ben pasgeleden zeventien geworden, ben al een paar jaar van school,’ zei hij, trots, voornamelijk om haar te laten blijken dat hij achter dons en spichtigheid toch echt al volwassen was. Hij had met goede cijfers de volksschool doorlopen, de juffrouw had hem tot lezen aangemoedigd, hem af en toe boeken toegestopt die hij mocht lenen. ‘Jij kunt wel wat worden,’ placht ze te zeggen. Hij miste haar. Hij zou willen dat hij verder had kunnen leren. Ze hadden er het geld noch de ruimte voor, zei vader.

‘Je bent hier niet weggegaan?’ Haar stem haalde hem uit zijn gedachten.

‘Nee, het is eigenlijk altijd de bedoeling geweest dat ik zou blijven,’ zei hij.

Zijn vader was ziekelijk, maar dat zei hij niet. Vader ademde met de dag zwaarder. Hij kwijnde weg, had te weinig kracht in armen en benen om werk te verzetten. Assar was nodig op de boerderij. Hij moest vader helpen met de zwaardere klussen die moeder niet gedaan kreeg. Ze hadden wat koeien, een paard en een paar varkens, en een fraai aardappellandje. Maar hun lapje grond stelde niet veel voor, het hooiland was drassig en bewerkelijk en 's zomers was het aan hem om het vee te hoeden als het hogerop graasde.

Ze waren de laatsten van het dorp die de koeien nog naar de zomerweide brachten. Hij vond ze maar ouderwets, maar ook dat zei hij haar niet.

'Ik was jonger toen ik het huis uit ging. Op jouw leeftijd legde ik het met Hebbe aan,' zei ze met een scheef lachje.

Assar zei niets. Er viel niet veel te zeggen, ook al voelde hij onverwachts een zweempje jaloezie. Het was niet ongebruikelijk dat jonge meidjes het aanlegden met een oudere man, zoals een aantal tantes van hem gedaan had. Niet zelden de mannen bij wie ze een dienstje hadden, dacht hij gemeen. Ze leek zijn gedachte te zien, verduidelijkte: 'Ik kwam Hebbe tegen op een dansfeest waar hij trekszak speelde. Ik kwam er om te dansen. Nog nooit heb ik iemand zo op de trekszak horen spelen als hij. Ik was erheen gegaan om te dansen met een leuke jongeman, maar kwam thuis met een muzikant!' zei ze met een lach die vanuit haar buik kwam.

'Hoe kwam het dat je hem zo jong al tegenkwam?' vroeg Assar, de vraag floepte eruit voor hij hem kon tegenhouden, en het was al even stoutmoedig dat hij haar zomaar tutoyeerde. Vanuit een ooghoek zag hij hoe ze naar hem keek. De lucht tussen hen werd dikker en hij had spijt van zijn vraag nog voor ze antwoord gaf.

'Mijn vader stierf. Hij was houtvester en we werden ons huis uit gezet, hadden maar een maand om iets anders te vinden,' zei

ze. 'Moeder bracht ons bij anderen onder, dat was waarschijnlijk makkelijker. Hebbe ontfermde zich over mij,' zei ze mijmerend. 'Dat heeft z'n voordelen, en z'n nadelen. Er is veel muziek in mijn leven. Maar veel anders is er misschien niet,' ging ze na een stilte verder.

Haar openhartigheid verbaasde Assar. Hij was het niet gewoon, de omgang met meisjes niet en die met vrouwen zoals zij al helemaal niet. De meisjes dié hij was tegengekomen voelden gewoontjes. Ze waren net zo voorspelbaar als de boerenarbeid. Het voorjaarswerk, het zomerwerk en de herfststooft, het melken, het lammeren, het hooien, eerst de weide, dan het drasland. En 's winters het bos. Zijn moeder zeurde hem aan de kop dat hij maar een aardig meisje moest vinden. Iemand om op den duur het leven mee te delen en de boerderij helemaal over te nemen.

'Hebben jullie thuis muziek?' vroeg ze plots, alsof ze de vraag stelde hoewel ze dat eigenlijk niet van plan was geweest. Hij schudde zijn hoofd. Ze hadden geen radiotoestel, geen grammofoon, bespeelden geen instrument. Ze antwoordde met een grimas die van alles kon betekenen. Ontevredenheid. Leedwezen, iets kwaaiigs misschien.

'Zonder muziek is het maar armoedig,' zei ze ten slotte.

Assar voelde zich niet uitgesproken armoedig, niet daarom tenminste. Hij liep zonder antwoord te geven naast haar door.

'Vind je me raar?' vroeg ze toen de stilte een poosje tussen hen in had gehangen.

'Niet raar, nee,' zei hij, 'maar anders dan anderen ben je wel.'

'Ik hou er wel van om iets te doen wat anderen niet verwachten,' zei ze met een kort lachje. Het vertelde hem dat hij haar aan het lachen wilde krijgen.

'Maar volgens mij heb jij dat ook,' ging ze verder, zonder dat ze een antwoord leek te verwachten. 'Ook al is het altijd de gedachte geweest dat je hier bleef. Sorry...' ze legde een hand

op zijn arm toen zijn pas vertraagde, 'ik maak je bang. Dat is niet mijn bedoeling.'

Hij voelde zich in één klap weer klein. Zo volwassen als hij net nog was.

Ze liepen door. De Olselevägen boog af van de Saxnäs vägen, maar kende geen fratsen, er lag geen steenslag zoals op de weg vanuit Saxnäsby. Een karrenspoor met wat stugge graspollen die 's zomers omhoogschoten, meer niet. Ze liepen elk in een spoor en keuvelden wat. Ze vertelde over haar jeugd in Hoting, summier maar merkbaar met liefde, over haar vader en haar zussen. Haar moeder kwam er amper in voor. Hij vertelde over juffrouw Aslög, de juffrouw die wilde dat hij verder leerde.

Toen hij om zich heen keek, ontdekte hij dat ze de zijweg naar Annersudden hadden genomen en op haar huis aan liepen, al halverwege waren. Nou ja, dacht hij, heeft zij het niet door, dan ga ik er ook niet over beginnen. Maar hij was gestopt met luisteren en keek alleen maar – hoe haar handen gebaarden, hoe ze haar hoofd scheef hield, hoe de eerste haren uit de wrong sprongen.

'Hoeveel kinderen hebben jullie?' onderbrak hij haar plotse-ling. Daar had je weer die steek van jaloezie.

Haar lippen sloten zich net als bij Sigurd in de winkel. Ze fronste haar voorhoofd. Assar probeerde de stoffigheid van de weg in te slikken, die lag nog steeds op zijn tong, al liepen ze nu in de koelte van het bos.

'Het spijt me. Dat gaat me niets aan.'

'Nee, inderdaad.' Even ving hij iets op, iets van een geslotenheid die door haar heen trok.

Zijn hart bonkte en bonkte. Hij zag haar uit zijn handen glijden nog voor ze er maar geweest was.

Ze stapte stevig door, hoewel ze al meerdere meters op hem was uitgelopen. Assar zette een sukkeldrafje in om haar weer in te halen. Hij wilde die gedeelde gemoedelijkheid, huid langs zijn